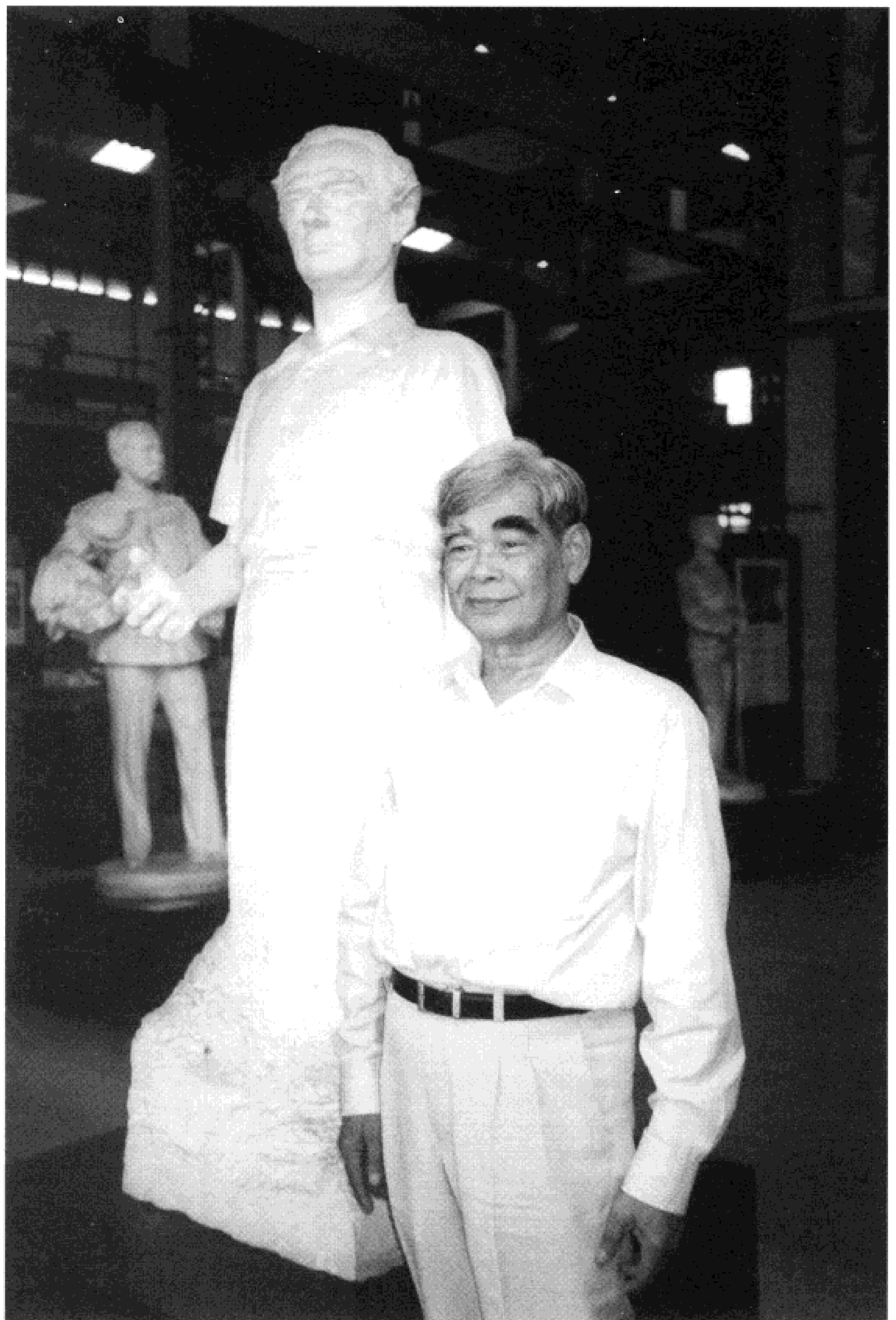

ศิลปินแห่งชาติ อ.ดร.ประเวศ ลิมปรังษี

“หน้าจั่ว” มีนัดกับอาจารย์ประเวศ ลิ้มปรีงษ์ ที่หอประติมากรรมต้นแบบ
บริเวณใกล้กับกองหัตถศิลป์เก่า ในมหาวิทยาลัยศิลปากร
สถานที่ศึกษาสำหรับบำรุงวิชาการช่างให้กับประเทศมาแต่อดีต

อาจารย์ประเวศนั่งรอพวกเราอยู่นานแล้วด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้ม ร่าเริง เหมือนทุกครั้งที่ได้พบอาจารย์
แม้ว่าสุขภาพจะอ่อนแอลงไปบ้างก็ตาม แต่อาจารย์ก็ตอบรับให้สัมภาษณ์กับ “หน้าจั่ว” ด้วยความยินดี
เอ้า...เริ่มยังละ อาจารย์เริ่มชวนพวกเราคุยไปพลาง ในขณะที่กำลังเตรียมการบันทึกเทป...

พอมารู้ตัวอีกที บทสนทนาที่ยาวนานในวันนั้นก็เริ่มขึ้นอย่างไม่รู้ตัว
คือว่า...วันนี้พวกเราอยากจะขอพูดคุยกับอาจารย์ในหลายๆเรื่อง ทั้งเรื่องชีวิตส่วนตัว การทำงาน
และแนวความคิดหรือมุมมองต่อการศึกษาสถาปัตยกรรมไทย...ก็ขอเริ่มต้นด้วยคำถามแรกนะครับ

เริ่มตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็กของอาจารย์...บ้านเกิดของอาจารย์อยู่ที่ไหนครับ

“คือ...อาจารย์เนี่ย เกิดที่อำเภอปากพนัง ตำบลท่ายา จังหวัดนครศรีธรรมราช ชีวิตในวัยเด็กนั้นนะ...ก็เรียกว่า...อำเภอปากพนังที่นี่นะ ก็เป็นที่ที่มีประวัติอยู่ เพราะว่าทวดของอาจารย์ เกิดที่ท่ายา แล้วก็พ่อของทวดนี้เป็นกำนันในตำบลท่ายา พ่อของทวดนี่อยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ พอหมดพลประเทศมาเลเซีย มีรัฐ ๓ รัฐ เกิดแข็งข้อไม่ขึ้นต่อประเทศไทย ที่นี้รัชกาลที่ ๔ สั่งให้นครศรีธรรมราชไปปราบเมืองทั้ง ๓ แห่ง พ่อของทวดนี่ก็ถูกเกณฑ์ เพราะว่าอยู่ปากพนัง เชี่ยวชาญทะเล ชำนาญทางน้ำเพราะภาคใต้ต้องไปทะเล เดินบกไม่สะดวก พ่อของทวดก็สามารถไปปราบเมืองกลันตัน ตรังกานู เหล่าเนี่ย...ราบคาบลงได้ ก็รายงานมายังรัชกาลที่ ๔ ก็เหมือนกับว่าได้สนองประเทศชาติมาตั้งแต่รุ่นพ่อของทวด...”

“พอทวดเนี่ย เกิดในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทวดนี้เกิดวันเดียวกับ ร.๕ แล้วก็บวชที่วัดใกล้บ้านเทศน์ได้ตั้งแต่ยังเป็นเณร เรียนธรรมะ เฉลียวฉลาด สมเด็จพระสังฆราชเกิดไปพบเข้าจึงกลับมาทูล ร.๕ ที่นี้ ร.๕ ให้นิมนต์มาอยู่วัดบวรฯ ชักถามปรากฏว่าตกฟากเวลาเดียวเดือนเดียวปีเดียวกัน ร.๕ จึงเห็นว่าเป็นผู้ร่วมเกิดด้วยกันก็เลยนิมนต์ให้ขึ้นนั่งแท่นที่หน้าวัดบวรเพราะเป็นสหชาติ ถ้าคนธรรมดาเค้าเรียกว่าเกลอเป็นเกลอกัน คือเรียกว่า เป็นคนๆเดียวกัน แล้วพระราชทานให้เป็นเจ้าคณะมณฑลภาคใต้ ที่นี้เรื่องมันว่าพอ ร.๕ ประกาศเลิกทาสให้ประชาชนได้รับการศึกษา ก็ทวดบอกว่า...ถวายพระพรภาคใต้นั้นรับเองหมดในการ

เลิกทาส ในการให้ประชาชนได้รับการศึกษา ท่านก็เทศน์ถึงป็นถวายพระเจ้าแผ่นดิน เลิกทาสแล้วทุกคน แล้วให้ประชาชนได้เรียน เพราะฉะนั้นท่านประกาศให้วัดของทุกจังหวัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้เด็กไทยได้เรียนทุกคนตามพระราชประสงค์ของ ร.๕ จึงได้เกิดโรงเรียนวัดขึ้น”

แสดงว่าตอนเป็นเด็กอาจารย์ก็เรียนโรงเรียนวัด

“ใช่...ก็โรงเรียนวัด เป็นโรงเรียนของเมืองนครเดิมชื่อว่าโรงเรียนเบญจมาศพิศ...หลังจากนครฯเปิดโรงเรียนแล้ว จังหวัดอื่นก็เปิดตามพระราชประสงค์รัชกาลที่ ๕ เอาเมืองนครฯเป็นตัวอย่างว่าวัดควรจะเปิดโรงเรียน แล้วก็โรงเรียนประจำจังหวัดให้ชื่อว่าโรงเรียนเบญจมาศพิศ...แต่ว่าเบญจมาศพิศ เบญจมาศพิศอยู่อะไรเนี่ย ทุกจังหวัดเค้ามีอุทิศให้รัชกาลที่ ๕ เค้าคิดให้รัชกาลที่ ๕ เหล่านี้ก็เป็นรากฐานของการศึกษา เพราะฉะนั้นคนนครฯ คนภาคใต้เนี่ย ได้รับการศึกษาก่อนภาคอื่น”

อาจารย์เรียนที่เบญจมาศพิศหรือคะ

“อาจารย์ก็เรียนโรงเรียนวัด แต่ตอนนั้นเมื่ออาจารย์เรียนเค้าเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเทศบาล อาจารย์เรียนโรงเรียนเทศบาล ๗ วัดท่าโพธิ์ อาจารย์ออกจากปากพนังย้ายมาที่นี่ เห็นว่าโรงเรียนปากพนังนี้มันเกร ประพัตต์ตัวเกร เพราะพวกนี้จะไม่ยอมแพ้คนนะ...เค้าก็เลยส่งให้ไปตีเมืองกลันตัน ตรังกานู...ไม่ยอมคน (หัวเราะ) เพราะฉะนั้นคนปักขี้ไต้จึงหัวแข็ง เค้าเรียกหัวแข็ง แล้วก็เรียนกฎหมายมาก”

อาจารย์ครับ แล้วพื้นฐานทางด้านศิลปะของอาจารย์...

“เดียว...อันนั้นนะ...ที่นี้มีคำพังเพยของเมืองนครฯเก่าแก่ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ นะว่า ...ใครอยากเป็นนายให้อยู่วัดท่าโพธิ์...ใครจะอยากกินขนมต้ม ขนมโค ให้อยู่วัดวัง...ถ้าใครอยากเป็นช่างให้อยู่วัดจันทร์ อันนี้เดียวจะเล่าถึง ๓ วัดนะ วัดท่าโพธิ์ คือวัดเจ้าคุณทวด...ที่มาอยู่เนี่ย เพราะว่าใครได้มาเรียนอยู่กับวัดนี้ได้เป็นข้าราชการหมด เป็นเจ้านาย ได้เข้ากรุงเทพฯ นี่คือได้เป็นนาย แต่วัดวังเนี่ยมีพระเก่งกล้าทางปลุกเสกของคลัง คาถาอาคมเรียกว่าขนมต้ม...เครื่องสังเวยมาก...ถ้าใครอยากกินขนมต้ม ขนมโคก็มาอยู่วัดวัง ถ้าใครอยากเป็นช่างให้อยู่วัดจันทร์”

“อาจารย์สอบเข้าโรงเรียนจังหวัดไม่ได้ ก็มาเรียนโรงเรียนนี้ เห็นโบสถ์ก็สวย...อะไรก็สวยงาม...เขียนทรายก่อนจะเข้าโรงเรียนเนี่ย เห็นหน้าบันโบสถ์ก็สวย...อะไรก็สวยในวัดนี้นะ...ใครอยากเป็นช่างให้อยู่วัดจันทร์ นี่คำพังเพย...ตรง!...หมายความว่าตรงกับที่อาจารย์มาเรียน คือสอบเข้าโรงเรียนจังหวัดไม่ได้ก็มาโรงเรียนราษฎร์วัดนี้ ทำให้เราสนใจของภายในวัด ศิลปะภายในวัด พระสร้างอย่างเยี่ยมๆ แม้แต่ฐานชุกชีพระประธานเนี่ย...สวยงาม”

ในสมัยที่อาจารย์เรียนนั้น พระส่วนใหญ่ที่เป็นช่างสอนอาจารย์ด้วยหรือเปล่าครับ

“คือเลิกกันแล้ว...กิจการเหล่าเนี่ย วัดนี้สร้างเสร็จจนหมดแล้ว...พระก็ไม่รู้จะสร้างอะไร พระก็มาเรียนหนังสืออย่างเดียว แต่สมัยก่อนนั้นพระเป็นช่างพระไปตัดไม้มาทำกันเอง”

แสดงว่าอาจารย์ก็ได้ซึมซับศิลปะแล้วก็สนใจศิลปะโบราณ ๆ ในวัด...

“วัดเนี้ย ที่นี้พอระยะหนึ่ง หลังจากอาจารย์จบ ป.๕ จากโรงเรียนเทศบาลแล้วมาอยู่วัดนี้ ก็เห็นว่า...วิชาอะไรเนี้ย...ที่มองเห็นแล้ว...มันรู้เครื่องดนตรีไม่ได้ เพราะเครื่องปั้น เรือนยนต์เนี้ย...มีอำนาจสูงในการครองชีวิตหรือครองเมือง เพราะฉะนั้นเห็นแล้วว่าจะอะไรทั้งหลายไม่สามารถป้องกันชาติได้หรือทำธุรกิจที่ยิ่งใหญ่ไม่ได้ เพราะว่าเมื่อก่อนนี้เราแจวเรือพายเรือ พ่อแม่รุ่นก่อนนี้ต้องพายเรือแจวเรือค้าขาย แต่พอมาสมัยยุคสงครามเนี้ย...เครื่องจักรเป็นผู้นำ ก็คิดว่าต้องรับมาเรียนกรุงเทพ...แต่ไม่ได้มาเรียนช่างศิลปะนะ เพราะช่างศิลปะเราทำได้เอง เราทำแล้วได้ดี...ก็เพราะว่าเราฝึก...มันง่าย แต่ช่างยนต์นี่เป็นความประสงค์ อาจารย์ก็เข้ามาเรียนกรุงเทพ เพื่อจะเรียนช่างยนต์”

แล้ว..ทำไมอาจารย์ไม่ได้เรียนช่างยนต์ล่ะครับ

“เดี๋ยวก...จะเล่าให้ฟัง...อาจารย์เตรียมพร้อมร้อยเปอร์เซ็นต์”

แสดงว่าอาจารย์อยากจะเรียนช่างยนต์ เป็นความฝันเลยใช่ไหมคะ

“อยากเป็นช่างยนต์...ใช่ ความฝัน แต่ที่นี้ดวงชะตาเนี้ย...พออาจารย์มาสอบ สอบช่างยนต์เนี้ย มีเลขอยู่ ๕ ข้อ นี่เป็นวิชาเอกนะ อาจารย์ดูแล้วเห็นว่า...ข้อที่ ๑ ยากเพียงข้อเดียวเท่านั้นนะ อาจารย์มั่นใจว่าเดี๋ยวกอีก ๔ ข้อ ค่อยทำ...เพราะมันหวาน เลยมาทำข้อยาก คือมีหลอดแก้ว แล้วก็ใส่สีน้ำลงหลอดแก้วเส้นผ่าศูนย์กลางเท่านั้น สูงเท่านั้นเซนติเมตรนะ

แล้วจึงหย่อนลูกปืนลงไปหลอดแก้ว มิดจนน้ำล้นลงมา แล้วก็คำถามว่าเส้นผ่าศูนย์กลางลูกปืนเท่าไร...อาจารย์เจอข้อนี้ อาจารย์ว่ายาก ไม่เคยเรียน ทำข้อนี้แหละ...จนหมดเวลา”

(หัวเราะ)

“เลยเป็นศูนย์ นี่...ดวงไม่ให้ไปทางนั้น นี่ถ้าอาจารย์ทำอีก ๔ ข้อ ที่อาจารย์เห็นว่ายาง่ายนะ...อาจารย์ก็เรียนช่างยนต์ไปแล้ว แต่เค้าก็ยังให้อาจารย์เรียนสำรวจ แต่อาจารย์ไม่เอาหรอก...อาจารย์ไม่มีเงินมาเรียนสำรวจ ยังจะให้เข้าช่างกลอีกนะ”

“อาจารย์ผิตหวังก็เดินมาสนามหลวงเนี้ย...เดินเปะปะจากโรงเรียนช่างกลปัจจุบันนะ...มาเกิดเห็น...จักรรี...มันสวยกว่าที่วัดที่เราเห็น นี่คือมันทำให้เราชอบขึ้นมาอีก คือวัดที่เราเห็นมาอยู่เดิมนี่ว่ามันสวยแล้วนะ ผ่านมาสนามหลวงเห็นพระที่นั่งจักรีเนี้ย... เอ๊ะ ทำไมมันสวยกว่าวัดที่เราเคยอยู่เนอะ ก็เลยเดินเข้าไปดู เห็นทหารถือปืนอยู่สองข้าง อาจารย์ก็เดินแบบคนบ้านนอกนะ ก็เลยเดินเข้าไปดูจักรรี เดินเข้าไปเนี้ย ผ่านทหารยามที่ถือปืนอยู่สองคนนี่นะ...จนอาจารย์ขึ้นไปยืนที่หน้ามุขจักรรี...ไอ้ทหารสองคนเห็น โน่นใครอยู่หน้าจักรรีนะ รุ่ง ถือปืนขึ้นไปดูนะ เป็นใครขึ้นไป ซึ่งเค้าห้ามขึ้น สมัยนั้นเค้ารักษาการณ์อยู่ เค้าถามว่า...คุณขึ้นมาทางไหน มาทำอะไร ชักอาจารย์อยู่เนี้ย อาจารย์ก็ตอบ...เห็นมันสวยๆอยากดู พูดซื่อๆ อย่างเนี้ย แล้วมาทางไหนล่ะ...เอ้า ก็เห็นคุณยืนอยู่เนี่ย ไม่เห็นห้ามอะไร”

(หัวเราะ)

“นี่...อันนี้มันก็แปลก คือเหมือนกับวิญญาณว่าให้เราเนี้ยได้ชมตามที่รัก ปิดตาไว้พวกนี้สองคนไม่ให้เห็นตัวอาจารย์ เค้าก็เห็นว่าเป็นคนพูดตรงไปตรงมา แล้วก็บอกว่า...ไม่ได้ ลงไป...เค้าไม่ให้ขึ้นมา แล้วก็พาออกมา”

“อาจารย์ผิตหวัง... ก็เดินเตร่มาถึงที่หน้ากรมศิลปากร...เค้าหาว่ารับนักเรียนช่างหลวง ช่างสิบหมู่เนอะ จอมพล ป. ให้เปิดช่าง ให้มหาวิทยาลัยนี้เป็นช่างของแผ่นดินให้ต่อช่างหลวง เห็นเค้าประกาศรับพอดี อาจารย์ก็มาสมัครโดยที่เรียกว่าผิตหวัง ปรากฏว่าสอบได้อย่างดี เพราะเราเคยเขียนเมื่อก่อนนะ...ตอนเราเขียนทรายที่นคร”

ในสมัยนั้นเป็นคณะสถาปัตย์หรือยังครับ

“ยัง...ยังเป็นโรงเรียนช่างสิบหมู่”

แล้วอาจารย์ที่สอนมีใครบ้างคะ

“ก็พระพรหมสอนทางด้านไทย อาจารย์ศิลปสอนทางปั้น ศาสตร์ศิลป์ทางปั้น เช่นการปั้น ตกแต่งสถาปัตยกรรมนี่ปั้นอย่างไร คือวิธีการปั้น ตกแต่งสถาปัตยกรรม การตกแต่งหัวเสา ลายหน้าบันเนี้ยปั้นอย่างไร คืออาจารย์ศิลป์นี่สอนทั้งฝรั่งและไทย อาจารย์ศิลป์จึงทำงานช่วยสมเด็จฯ ได้ ก็เพราะว่าท่านนั้นเรียนไทยด้วยไม่ใช่ปั้นแต่สากล ดูสะพานพุทธซิกี้ฝีมืออาจารย์ศิลป์ปั้น นั่นอาจารย์ศิลป์หมดนะ แล้วตกแต่งอนุสาวรีย์อีกลายสลักหินบนเสมาของนครปฐมนี่ก็อาจารย์ศิลป์ปั้นให้สมเด็จฯ แต่อาจารย์พระพรหมเป็นคนขยายแบบ”

ช่างศิลป์เราทำได้เอง เราทำแล้วได้ดี... ก็เพราะว่าเราฝึก...มันง่าย แต่ช่างยนต์นี่เป็นความประสงค์ อาจารย์ก็เข้ามาเรียนกรุงเทพเพื่อจะเรียนช่างยนต์

“อาจารย์ศิลป์ อาจารย์พระพรหมเนี่ย รู้ทางเดินต่างๆ ในปรัชญาไทย เพราะฉะนั้นสองคนนี้เป็นศิษย์เอกของกรมพระยานริศฯ แล้วอาจารย์ศิลป์รู้ว่าสมเด็จพระเจ้าเป็นอัจฉริยะ เพราะว่าช่างในสมัย ร.๕ เอามาจากต่างประเทศเนี่ย อาจารย์ศิลป์บอกว่าเอาบรมครูมาทั้งนั้น ช่างอัจฉริยะทั้งนั้นนะที่มาสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคม สร้างจักรี สร้างอาคารต่างๆ เช่นธนาคารชาติ นี่ก็ฝรั่งเขียน แล้วก็พระที่นั่งต่างๆ ที่สวนจิตร พระที่นั่งอัมพรสถานอะไรต่างๆ นี่ศิลปะฝรั่งเขียนทั้งนั้น จนสะพานพุทธอะไรต่างๆ ทั่วสะพานนี้สมเด็จพระเจ้าเองหมด ให้เป็นของไทย แต่โครงสร้างนี้ต้องพึ่งฝรั่งเค้า เพราะเค้าชำนาญ แล้วสะพานพุทธโครงสร้างเหล็กเนี่ย...เป็นศิลปะ เพราะว่าแม้แต่นี้ออกแบบเป็นระเบียบ ไม่อึก แต่หัวนี่สวย ไปดูแล้วเป็นระเบียบ เป็นตารางสวยงามมาก...นั่นคือศาสตร์ศิลป์ คือแม้แต่ออกแบบเหล็กก็ต้องใช้ศาสตร์ศิลป์นะ เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้อย่างสะพานพุทธนี่...จะไม่มีเกิดอีกแล้ว”

ตอนนั้นอาจารย์พระพรหมอายุเท่าไรครับ
“๗๐ อาจารย์มาเสีย ๗๘ หมายความว่าคณะตั้งมาได้ ๕ ปี ท่านเสียหลังอาจารย์อันเข้ามา”

สมัยนั้นอาจารย์พระพรหมสอนอาจารย์โดยตรงหรือเปล่าคะ

“ใช่ สอนแล้วก็ครอบด้วย วิชาเรียนสมัยก่อนนะ...ถ้าจะเรียนช่างศิลป์ ช่างหลวงแล้ว...ต้องครอบ คนที่ไม่ครอบเรียนไม่ได้...เพราะการครอบเนี่ยถือว่า คนที่ถูกครอบต้องปฏิบัติตามทำเพื่อศิลปะ ทำเพื่อวิชาการ...เราจะไปยอมใครไม่ได้ถ้าไม่ตรงวิชาการ...ต้องอยู่ใน

วินัยของศาสตร์ เพราะฉะนั้นช่างหลวงเค้าปฏิบัติว่า...จะทำตามครู ทำตามศาสตร์ของชาติ ศาสตร์ของวิชาทุกประการ”

อาจารย์พระพรหมสอนอาจารย์มาตั้งแต่เริ่มต้นเลยหรือเปล่าคะ
เริ่มต้น

สอนอะไรบ้างคะ แล้วมีวิธีการสอนอย่างไร
“วิธีการสอนนะ คือว่ายุคของท่านเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่ตั้งนักเรียนขึ้นเนี่ย แต่ตัวท่านนะ อยู่ก่อนสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะฉะนั้นท่านสืบช่างหลวงมาตลอด พอเปลี่ยนแปลงการปกครองจอมพล ป. เห็นว่าพระราชวัง บ้านเมืองเหี่ยวทรุดโทรม วัดทรุดโทรม ประเทศไทยกำลังจะเสียดินแดนหมดแล้ว ท่านจึงให้มาเปิดโรงเรียนที่อาจารย์เรียนนี่ แล้วท่านบอก...ฝากประเทศชาติไว้กับท่าน ให้ตั้งใจศึกษาเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน...เพราะฉะนั้นนี่คือคำที่ท่านมอบหมาย นอกจากพระพรหมแล้ว”

“พระพรหมนั้นท่านสอนหลักวิชาการ เช่นการออกแบบไทย ปรัชญาไทย เช่นเราต้องดูว่าคำว่าลายไทย เราต้องเรียนตั้งแต่ตัวกำเนิด ท่านบอกว่า...ถ้าเรียนสถาปัตยกรรม ไม่เรียนตั้งแต่ตัวกำเนิด เราไม่สามารถเอาวิชามาใช้ได้ เพราะวิชาเนี่ยตัวกำเนิดต้องมาก่อน อันนี้ท่านบอกว่า...เรียนเริ่มต้นอย่าเรียนพรวดพราด หมายความว่า ต้องเรียนเหมือนเด็กหัดเดิน นี่ท่านสอนอย่างนี้ เหมือนเด็กที่หัดเดิน เทียบวิ่งล้มลงก็ทรุดไปไม่รอด เพราะ

ฉะนั้นเหมือนเด็กหัดเดิน หัดไปที่ละก้าว ทีละก้าว จนกระทั่งวิ่งได้ นี่คือท่านสอนอย่างนี้”

“แล้วการเรียนช่าง เรียนศิลปะ จะทำให้เรามีความคิดดี ร่างกายเจริญหรือความคิดเจริญเหมือนเราต้องเลือกกินอาหารดี อาหารก็ไม่เป็นพิษต่อเรา ทำให้เราสุขภาพดี เรียนศิลปะเราก็ต้องดูมาก กินของดี ศิลปะดีๆ สะสมแบบดีๆ สะสมสไตล์ของโลกหรือของใครก็ได้ แต่ก่อนเราเรียน ไม่ใช่ว่าเราจะเรียนแต่ของเราอย่างเดียว อาจารย์ศิลป์ต้องเอาสไตล์ทั้งโลกมาสอนนะ...อันนี้มาจากอะไร ชาติไหนมาจากอะไร...ท่านสอน เค้าเรียกว่าปรัชญา เราเอาของฝรั่งมาเป็นปรัชญาไทยก็ได้ เราใส่ปรัชญาไทยเข้าไปนะ”

แล้วเริ่มต้นที่อาจารย์พระพรหมสอนคืออะไรคะ

“กำเนิดของสถาปัตยกรรม เช่น เราจะเรียนเรื่องเสาในสถาปัตยกรรมไทยนี้ คำว่าเสาตัวเดียวต้องเรียนกันหนัก ตั้งแต่เริ่มเกิดเสาในแผ่นดินเรา เราชู้จักเสามั้ยล่ะ...ตั้งแต่เริ่มต้นประเทศไทยตั้งมา เสาไทยมีกี่ชนิด”

อาจารย์คะ แล้วหลังจากกำเนิดเสาคะ

“องค์ประกอบสถาปัตยกรรมทั้งหมด ต้องเรียนทั้งหมด”

เริ่มต้นจากลายมาก่อนหรือเปล่าคะ

“ลาย เสา ฐาน อาคารจะตั้งไม่ได้ถ้าไม่มีฐาน ไม่มีเสา เสามีกี่ชนิด เวลาดีไซน์จะใช้ชนิดไหนให้เหมาะกับแบบที่เราเลือกใช้ แล้วท่านก็ให้ฐานต่างๆ เหมือนในหนังสือท่าน ฐานอาคาร

พระเทวานี่ร่างถึงถึงสามครั้ง
พระพรหมก็ร่างถึงถึงสามครั้งเหมือนกัน
ที่โลกของสมเด็จพระน่ะ...โลกถึงถึงสามครั้ง
จนถึงใจสมเด็จพระ...จึงหยุด

ไทยมีกี่ชนิด...เรายังไม่รู้...เวลาให้ออกฐานไทย
เราก็ใช้ไม่ถูกว่าลักษณะนี้จะใช้ฐานอะไร ฐาน
บางชนิดเป็นสถาปัตยกรรมได้ เราจะเห็นว่า
ฐานของสถูปเจดีย์ตั้งแต่สุโขทัยมานะ ใช้ฐาน
ทั้งนั้นที่เป็นตัวสถาปัตยกรรม แต่ถ้าเราไม่
เรียนฐานเราก็สร้างสถูปเจดีย์ไม่ได้”

ก็คือท่านสอนองค์ประกอบต่าง ๆ ว่ามีอะไร
บ้าง ...

“มีก็แบบด้วย การใช้งาน แล้วก็หลักการ
ก่อสร้าง แล้วก็การใช้ทรงหลังคา การใช้ลาย
ประดับอาคาร ถ้าออกแบบอาคารคอนกรีต
จะต้องออกแบบลายอย่างไร ถ้าออกแบบไม้
ต้องออกแบบลายอย่างไร...ต้องมีการเขียน
ลายไทยถึง ๙ ชนิด ในงานสถาปัตยกรรม”

อาจารย์ใช้เวลาเรียนส่วนนี้นานเท่าไรคะ
“เราเรียน...แล้วก็ไปฝึกเอา เหมือนกับเค้าให้
การบ้าน พอเราเรียนในกระดานดำ นี่คือการ
บ้านทั้งหมด เรียนวันหนึ่งคือการบ้านทั้งหมด
เราต้องไปศึกษาในเรื่องบางตัวนั้นะ...ที่ท่าน
บอกให้เก็บแบบ ให้ถ่าย ให้จำ เราต้องเอามา
หมดแหละ...นี่คือสอนวิธีให้เรียน”

เรียนแบบนี้มาตั้งแต่เริ่มต้นเลยหรือคะ
“เรียนมาตั้งแต่ช่างหลวง จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ก็
ยังเรียน”

ค่ะ

“เฮ้ย...หมายความว่า อาจารย์บอกว่าเรียนจน
วันตาย เพราะหมายความว่าเราต้องประพันธ์
ตัวนี้เองนะ เราเรียนแล้วเราต้องประพันธ์อีก

เช่น เราเรียนฐานตัวนี้ ถ้าเราต้องประพันธ์
ต่อไปเนี่ย มันทำยังไงกับอาคาร”

แล้วอย่างนี้อาจารย์พระพรหมท่านก็ต้อง
สอนด้วยซีคะว่าจะหยิบมาใช้อย่างไร
“ใช่ ก็ดูหนังสือท่านสิ ท่านหยิบมาใช้โดยไม่มี
ของเก่าเลย”

แล้วตอนนั้นอาจารย์พระพรหมให้ฝึกออก
แบบอะไรบ้างคะ

“เครื่องยอด หอระฆัง หอกลอง โบสถ์ กุฏิ ทุก
ชนิดเลย เมื่อเราได้แล้ว เราดีไซน์ให้ท่านดู”

แล้วหลักในการดีไซน์คืออะไรครับ

“ดีไซน์นะ...ต้องเริ่มที่ประวัติอาคาร อาคารนี้
ใช้สอยอะไร ใช้ทำอะไร ต้องตั้งคำถามหมด
เพื่อจะให้งานออกแบบมีผลต่อการใช้สอยนะ
การใช้สอยมีสองทาง...การใช้สอยทางด้าน
พื้นที่อาคารหนึ่ง การใช้สอยอีกอย่างคือการ
ตกแต่งศิลปศาสตร์เข้าไปในอาคาร...นี่ใช้สอย
ทางจิต”

ถ้าดูแล้ว อาจารย์ก็เรียนสืบต่อจากอาจารย์
พระพรหมโดยตรง

“คือหมายความว่า เรียนทั้งศาสตร์ที่อาจารย์
บอกว่า ปรัชญาต่างๆ เรียนทั้งสไตล์ ถ้าเป็น
สไตล์ฝรั่งอาจารย์ศิลปสอน ถ้าสไตล์ไทยก็
อาจารย์พระพรหมสอน”

แล้วพระเทवाल่ะคะ สอนอาจารย์ด้วยหรือ
เปล่า

“ไม่ พระเทวานี่ช่างภาพ พระเทวาเสียก่อน
อาจารย์จะเข้ามา แล้วพระเทวานี่เก่งในทาง
ลายภาพ ทางสถาปัตย์เนี่ยท่านไม่ค่อยเก่ง
เพราะท่านไม่ได้เป็นศิษย์สมเด็จพระ ท่านหญิง
เล่าว่า...สมเด็จพระมาใช้อาตมอเขียนธรรมะ
สงคราม ช่วงปีปลาย ร.๖ ก็เลยสมเด็จพระร่าง
ขึ้นเสร็จแล้ว ไม่รู้ว่าจะให้ใครลงเส้น ทุกข์ กิน
ไม่ได้นอนไม่หลับ...ท่านหญิงบอก ก็เลยทูล
ถามพ่อ...ทำไมพ่อเป็นอย่างนี้ ข้าวปลาก็ไม่
ค่อยกิน...อะไรก็ชักจะไม่สบาย ท่านบอกว่า...
ท่านร่างภาพธรรมะสงครามประกอบเรื่อง
ของ ร.๖ แต่งแล้ว แต่หาช่างลงเส้นไม่ได้ ลูก
สาวก็ตอบว่า...ก็ให้พระพรหมกับพระเทวาซี...
เออเนี่ย พอพูด ท่านรู้สึกหาย แล้วสมเด็จพระรู้ว่า
พระเทวาต้องให้ลอกอธรรม พระพรหมให้
ลอกอธรรม เพราะว่าเส้นพระพรหมนี้เป็นเส้น
อธรรม เห็นมั้ยว่าท่านรู้จักถึงเส้น ว่าใครเนี่ย
ทำเส้นตามปรัชญาของเส้นมาทางไหนได้ดี
แต่พระเทวานะอธรรม อาจารย์เห็นเขียนชน
หมี เขียนอะไรเนี่ยนะ...เหมือนมีวิญญาณ...มี
ชีวิต แต่พระพรหมนี่เหมือนกัน...อธรรม เป็น
เทพแห่งอธรรม...ปราสาทก็เป็นอธรรม(หัวเราะ)
นี่อาจารย์เก็บไว้ทั้งสองอันนะ ที่ร่างไว้ พระ
เทวานี่ร่างถึงถึงสามครั้ง พระพรหมก็ร่างถึง
ถึงสามครั้งเหมือนกัน ที่โลกของสมเด็จพระน่ะ
โลกถึงถึงสามครั้ง...จนถึงใจสมเด็จพระ จึงหยุด
เพราะฉะนั้นถ้าไปเห็นที่เค้าลอกทั้งนี้ มันสูง
เกินที่เราจะคิดอยู่แล้ว นี่คือนิยามของสิ่ง
เหล่านี้ เราเรียนมาจากบรมครู...เพราะฉะนั้น
การสืบทอดบรมครู มันหาทางติดขัดไม่ได้”

...แล้วไม่เห็นใครเคยสมัครมาเป็นศิษย์อาจารย์เลยซักคนนึง แล้วอาจารย์ไปจับเค้ามาเป็นศิษย์ได้ยังไงล่ะ...

“อันนี้คือข้อดีของการศึกษานะ คือเราเรียนกับผู้เชี่ยวชาญบรมครูแล้วเนี่ย เราไม่มีทางติดขัด เรียนแล้วเราเรียกว่ามีปรัชญา ใช้ได้ เอาไปเขียนได้ เอาไปฝึกได้ แต่เราเรียนกันเดี๋ยวนีเราไม่ฝึก...เท็จจริงแล้วต้องฝึกทั้งชีวิตถ้าเรียนศิลปะนะ”

ถ้าอย่างนั้นอาจารย์พระพรหมก็สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรได้แค่ ๕ ปีเอง หรือครับ

“แต่เค้าสอนอาจารย์อยู่ที่ช่างหลวงบนกองอยู่ก่อนแล้ว”

ถ้าเป็นอย่างนั้น ลูกศิษย์ที่เรียนโดยตรงกับอาจารย์พระพรหมก็มีน้อยมาก
“มีน้อยซี”

แล้วคนที่ทำงานอยู่จนถึงตอนนี้ยังพอมีบ้างมั๊ยครับ

“ตายไปบ้างแล้วบางคนนี่เค้าไม่ทำแล้ว พิกการไปแล้วก็มี อาจารย์นะเล่นอยู่คนเดียวตั้งแต่แรกมา พอเสร็จแล้วเค้าก็ไปทำมาหากินกัน อาจารย์ไม่ได้ทำมาหากินกับเค้า”

แล้วศิษย์ร่วมรุ่นกับอาจารย์ล่ะครับ
“ร่วมรุ่นพวกนี้เค้าไม่ได้ครอบ เค้าจึงไปได้ ไปนู่นไปนี่ ไปทำอะไรของเค้าโดยไม่มีข้อผูกมัด แต่อาจารย์มีข้อผูกมัด...เพราะเป็นคนสุดท้ายของพระพรหมแล้วที่ครอบมา อาจารย์เหลือคนเดียว เมื่อก่อนมีหม่อมมิตร...หม่อมมิตรเป็นพี่อยู่”

ทำไมอาจารย์จึงได้ครอบอยู่คนเดียว แล้วทำไมคนอื่นไม่ได้ครอบล่ะครับ

“ก็คือ...เค้าบอก...ครูจะต้องรู้จักศิษย์ ถ้าไม่รู้จักศิษย์ ก็ฆ่าศิษย์ นี่...ท่านให้ทดสอบ เห็นว่าคนนี้มีความเพียรสูงแล้วก็เป็นไปได้...ก็คือตัดสินใจครอบ”

คืออาจารย์พระพรหมเลือกครอบให้อาจารย์

“ใช่ ถ้าไปครอบให้คนที่เค้าไม่มีสัจธรรมเนี่ย ก็เรียกว่าฆ่าศิษย์ เพราะหนึ่ง...เค้าไม่ชอบแล้วยังจะมัดเค้าไว้ มัดไว้เนี่ยทำให้ชีวิตเค้าเสีย...นี่คือเค้าเรียกฆ่าศิษย์ นี่เรายังไม่รู้...แต่บางคนนะเข้าใจว่าอาจารย์หวงวิชา รักศิษย์ไม่เท่ากันไม่จริง...อาจารย์รักศิษย์มากกว่า”

แล้วมาถึงตอนนี้อาจารย์ไม่ได้ครอบให้ใครเลยหรือครับ

“ครอบไม่ได้ ก็บอกแล้ว...”

เพราะว่า...

“ก็บอกแล้วว่า ครู...ถ้าเห็นว่าศิษย์ไปไม่ได้ ถ้าไปครอบก็เป็นบาป”

ในชีวิตของอาจารย์ไม่เห็นใครบ้างเลยหรือครับ

“ไม่ใช่...แล้วไม่เห็นใครเคยสมัครมาเป็นศิษย์อาจารย์เลยซักคนนึง...แล้วอาจารย์ไปจับเค้ามาเป็นศิษย์ได้ยังไงล่ะ”

แล้วตอนนั้นอาจารย์ไปขอกับอาจารย์พระพรหมยังงี้ถึงได้ครอบล่ะคะ

“ท่านเห็นแล้ว...คือเค้าเรียกประจบ แล้วก็ทำงานให้ท่านตรวจอยู่เรื่อย จนท่านเห็นว่าเค้ามีความเพียร เพราะฉะนั้น...อันนี้ครูเค้าเห็น ครูนะเค้าเห็นลูกศิษย์ไปไม่ได้ไม่ได้ ไม่งั้นก็ไปทำบาปนะ อาจารย์บอกว่าครูนะถ้าไม่รู้จักศิษย์ก็ไม่รู้แล้ว เดียวกลายเป็นทำบาปให้เค้าเสียทาง แต่อาจารย์ศิลป์ก็บอก...นายสถาปัตยกรรมนะ ท่านจึงสอนวิชาออกแบบอนุสาวรีย์ให้อาจารย์ ออกแบบในเชิงศิลปะเรียกว่าปรัชญาในทางให้ลายสถาปัตยกรรม”

พออาจารย์เรียนจบจากมหาวิทยาลัยแล้วอาจารย์เริ่มทำงานที่ไหนครับ

“ไม่ได้เริ่ม เพราะอาจารย์เป็นนักเรียนช่างหลวง อาจารย์จึงกล้าพูดกับกรมศิลปได้ว่า อาจารย์ไม่ได้มาสมัครงานกับกรมศิลปเพราะอาจารย์เป็นช่างของแผ่นดิน ตามจอมพล ป. บอกไว้ แล้วอาจารย์พระพรหมก็ต้องเอามานะ เพราะว่าจอมพล ป. สร้างเพื่อให้เป็นช่างของแผ่นดิน อาจารย์ไม่ได้มาสมัครนะ เค้าบังคับอาจารย์ ลงทุนไปแล้วนี่ สมัยอาจารย์เรียนนะกระดานเอเย่ เครื่องมืออะไรต่างๆ รัฐออกให้หมด เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงต้องเคารพรัฐชาติ เพราะเค้าฝากไว้แล้วว่าต้องทำทุกอย่าง แต่เดี๋ยวนีเค้าไม่ทำอย่างอาจารย์แล้วนะ...เหมือนอาจารย์นี้มันหมดสมัยไปแล้ว”

...เพราะสถาปัตยกรรมเหมือนโน้ตดนตรีนะ
คือโน้ตตัวนี้ของใคร ตัวนี้โน้ตใคร
พอครูตั้งทีมดีไซน์ปังเนี่ย ลูกศิษย์รู้กันหมดเลย
ทำงานเป็นทีมได้เลย...ของอาจารย์เค้าเรียก
ทหารเสือพระพรหม

แล้วตอนเริ่มต้นที่กรมศิลปากร อาจารย์อยู่
แผนกอะไรครับ

“หัวหน้าแผนกช่างสิบหมู่ ตอนแรกนี่อาจารย์
พระพรหมให้เป็นตำแหน่งอาจารย์ก่อน เป็น
อาจารย์คนแรกของคณะสถาปัตย์ที่กินเงิน
เดือน นอกนั้นไม่ได้กินเงินเดือน ไม่ได้บรรจุ
แต่อาจารย์บรรจุเป็นอาจารย์ที่คณะสถาปัตย์
ที่นั่นคนแรกด้วยซ้ำไป”

อาจารย์สอนอะไรบ้างคะ

“ก็สอนแทนพระพรหมไง”

แล้วทำไมจึงย้ายไปเป็นหัวหน้าแผนกช่าง
สิบหมู่ได้ล่ะครับ

“คือเรื่องมันมีว่า พออาจารย์อันเข้ามา ที่นี้ครู
ไทยทั้งหมดที่สอนคณะสถาปัตย์ก็ออกหมด
เพราะว่าอาจารย์อันเปลี่ยนแผน เพราะว่าง
ไม่รู้เรื่องไทย แกมาตั้งเป็นสถาปัตยกรรม
ประเพณี...สถาปัตยกรรมประเพณีของคณะนี้
มาตั้งในสมัยอาจารย์อัน”

พอออกจากคณะสถาปัตย์มาแล้วก็ไปที่กรม
ศิลปิเลยหรือครับ

“ไปกรมศิลปิเลย เพราะว่ามาบรรจุไว้ที่กรม
ศิลปิ ตอนแรกมาอยู่กองหัตถศิลปิ แต่ตอน
หลังนี้เค้าให้ไปเป็นผู้อำนวยการกองสถาปัตย์
แต่ว่าไปอยู่กับคนที่เค้าไม่ได้เรียนมาทางเดียว
กัน เหมือนคนเล่นดนตรีนะ...คือสถาปัตย์ต้อง
เรียนกันเป็นวง ต้องมีสถานที่ช่างต้องอยู่คู่กับ
สถาปนิก ไม่งั้นทำงานประสานกันไม่ได้
เพราะสถาปัตยกรรมเหมือนโน้ตดนตรีนะ คือ
โน้ตตัวนี้ของใคร ตัวนี้โน้ตใคร...พอครูตั้งทีม

ดีไซน์ปังเนี่ย ลูกศิษย์รู้กันหมดเลย ทำงาน
เป็นทีมได้เลย...ของอาจารย์เค้าเรียกทหาร
เสือพระพรหม”

มีใครบ้างคะอาจารย์

“เอ่อ...ก็มี...ต้องจดนะ อันนี้ไม่มีใครรู้นะ ทหาร
เสือของพระพรหมนี่ หนึ่ง...ทองอยู่ เรียงเนตร
ที่ดีไซน์หอประชุมจุฬาฯทั้งหลัง นี่ฝีมือทองอยู่
เรียงเนตรนะ แล้วก็มา ... ปรง เปรมโรจน์
อาจารย์ปรงนี่มีกางเกงตัวเดียว เสื้อตัวเดียว
งานของท่านะวัดมณฑป ที่อยุธยา วัดแค
นางเลิ้ง วัดชัยพฤกษ์มาลา พระธาตุพนมองค์
ที่ล้มลง เนี่ยเพราะฉะนั้นอาจารย์จึงสืบทอด
ได้ เพราะอาจารย์ปรงเป็นคนทำ แล้วก็สาม...
ปลิว จันแก้ว ที่สอนเขียนภาพไทยให้คณะเรา
แบบที่อาจารย์คนนั้นเขียนให้การศึกษาของเรา
เนี่ย...แกสอนการเขียนภาพไทยแล้วก็ลายไทย
อาจารย์พระพรหมให้คนชำนาญทางไหนก็
สอนทางนั้น ที่จริงชำนาญทุกคนนั่นแหละ
แต่ว่าแบ่งให้สอน ที่นี้มาหม่อมมิตร...หม่อม
มิตรให้สอนโครงสร้าง หม่อมมิตรนี้เป็นมา
ทางแนวใหม่ จบจุฬาแต่มาขอเรียนที่ศิลปากร
กับพระพรหม นี่เป็นศิษย์คนที่หนุ่มที่สุดอยู่
เหมือนกัน แล้วก็อาจารย์ก็มาต่อเป็นคนสุด
ท้าย คือรุ่นน้องหม่อมมิตร หม่อมมิตรสอน
แล้วละที่นี้ อาจารย์พระพรหมให้สอนโครง
สร้างไทยที่เป็นคอนกรีต ดีไซน์ไทยที่เป็น
ระบบคอนกรีต เพราะว่าแกสมัยใหม่หน่อย
แกจบจุฬาแล้วก็ไปเป็นนักดีไซน์ยุคใหม่ นี่คือ
ไทยแนวใหม่ที่ไม่แพ้ต่างประเทศ”

“เนี่ย...เค้าเรียกพี่กับน้องต้องช่วยกันตลอด
เหมือนอาจารย์ก็เรียนกับหม่อมมิตร ทั้งโครง

สร้าง ทั้งช่วยอาจารย์ งานต่างๆที่อาจารย์
ออกแบบเนี่ยก็ต้องไปช่วยทำด้วย ไปดูด้วย ก็
น้องก็ต้องเรียนกับพี่...เรียนกับอาจารย์ แล้วก็
สืบทอดต่อกัน พี่สอนน้อง ถ้ามีอะไรอาจารย์
พระพรหมก็บอก...นี่พาไปดูงานบ้าง ก็เลยไป
กับงานเหล่านี้ เราเลยรู้ว่าวิชาก่อสร้างเป็นยัง
ไง ออกแบบแล้วก็ก่อสร้างได้ด้วย”

ผลงานต่างๆ ที่ออกแบบมา อาจารย์ชอบ
งานชิ้นไหนมากที่สุดครับ

“ยังไม่ถึงใจซักงาน เพราะว่าอาจารย์ทำคน
เดียว แล้วอีกอย่างหนึ่งความเร่งรัดของสังคม
อย่างเรื่องให้โบสถ์เสร็จเร็วๆนะ...บอกว่าท่าน
มันเสกไม่ได้นะ อันนี้ต้องคิด ต้องทำ ต้อง
สร้าง โบราณี่พระที่นั่งอนันต ๒ ชั่วพระเจ้า
แผ่นดิน, จักรี ๒ ชั่วพระเจ้าแผ่นดิน , นครปฐม
๓ ชั่วพระเจ้าแผ่นดิน ที่มากที่สุดก็ที่นครปฐม
แห่งเดียว นอกนั้นเกือบ ๒ ชั่วพระเจ้าแผ่นดิน
ถ้างานระดับชาติใหญ่ๆ ที่นี้วัดโสธรจะให้
อาจารย์ทำเสร็จภายใน ๕ ปี จะทำได้ยังไงละ
อาจารย์บอกว่าขอสิบปีไม่เกินสิบห้าปี...เค้าไม่
ยอม เพราะฉะนั้นเรารู้แล้วว่าศิลปะนะ มันไม่
ใช่ทำกิน...ทำเพื่อความสวยงามของโลก”

แล้วงานสำคัญชิ้นแรก ๆ ที่ทำที่กรม
ศิลปากรมีอะไรบ้างครับ

“ชิ้นแรกโดยมากก็งานกลางสนามหลวง คือ
งานพระราชพิธี ตั้งแต่อาจารย์พระพรหมให้
ทำแล้ว อยู่กับอาจารย์ทั้งนั้น ราชพิธีสนาม
หลวง นอกนั้นก็งานซ่อม รัฐบาลไม่สร้างใหม่
อาจารย์ก็ซ่อมหมดทั้งประเทศ”

อาจารย์ศิลป์บอกว่า... ถ้างานศิลปะไม่เขียน ๑ ต่อ ๑...อย่าทำเลย

ที่นี้ขอยุติถึงงานซ่อมบ้าน เหตุการณ์ตอน พระธาตุพนมล้มลง เมื่ออาจารย์เดินทางไป ถึงพระธาตุพนม ภาพแรกที่อาจารย์เห็น พระธาตุพนม อาจารย์รู้สึกยังงัยบ้างครับ “พอไปถึง อาจารย์ไปหาร้านถ่ายรูปในละแวก ทั้งจังหวัดนะ บอกว่าเคยถ่ายรูปพระธาตุพนม ไว้มัย ปรากฏว่าร้านเค้าถ่ายก่อนจะล้มไว้ ได้ ภาพเยอะ พอตอนเช้าวันหนึ่งคนก็มาถ่ายรูป ไว้ อาจารย์ได้ภาพเหล่านี้ว่าอาการมันเป็นยัง งัย แล้วล้มลงมาเป็นอาการยังงัย เห็นสฎปองค์ เดิมยังอยู่ แต่อันที่ครอบเหนียวจากผิวองค์ เดิมประมาณ ๑ เมตรนะ เพราะว่าองค์เดิม เนียวมันเตี้ย แล้วก็อยู่ในทรงที่มันทรงตัวมันได้ ซึ่งเดี๋ยวนี้ถ้ายังอยู่ก็ไม่หล่นไม่พัง อันนี้อยู่ที่ ทรง เค้าบอกว่ารูปทรง โครงสร้างเบียดเบียน ซึ่งกันและกันอันนี้ตามทฤษฎี เพราะว่าอิฐเก่า ไม่ทำให้ถึงดิน ไม่ทำคันท่อฐานให้รอบองค์ เดิม แล้วไปต่อบนสะเอวขององค์เก่าเข้าเป็น คอนกรีต ซึ่งคนวิเคราะห์ไปเห็นแล้วว่า...นี่มัน อยู่ได้มาถึงขั้นนี้ละ นับว่าอันเก่านี้แข็งแรงจริง มันควรจะล้มตั้งแต่ไปสร้าง (หัวเราะ)...เค้าว่า จัน”

แล้วตอนที่อาจารย์ไปค้นหาภาพถ่ายเก่า ตอนนั้นทราบหรือยังคะว่าจะต้องสร้างขึ้น มาใหม่

“เราไปเพื่อเราจะเรียนศึกษามัน เพราะเราไป เนีย เหลือแต่กองอิฐล้มระเนระนาดไปหมด”

แล้วอาจารย์หนักใจมั๊ยครับ ที่จะต้องสร้าง ขึ้นมาใหม่

“ไม่หนักใจ เพราะเราทำตามครู แบบของครู นี่ยังอยู่ในมือเรา ที่เค้าเขียนไว้แล้วนะ เพราะ ฉะนั้นสเกลนี้...ตรงหมด นี่คนไปดูเค้าบอกว่า เอ๊ะไหนบอกว่าธาตุพนมล้ม มันยังอยู่เหมือน เดิม (หัวเราะ) นี่คือได้ค่าชม เราพอใจแล้ว นี่ คือความภูมิใจเหมือนกับว่าเราชนะใจคน แล้ว”

แล้วผลงานชิ้นไหนที่อาจารย์รู้สึกว่าเป็น งานที่ภูมิใจที่สุดมีมั๊ยคะ

“นี่...กะจะเอาวัดโสธร...แต่ผิดหวัง ไอ้โน่นนะ ทำไปแบบไม่ได้นึกอะไร แต่นึกว่าเราจะสร้าง หลังปลดเกษียณแล้ว โอกาสของเราอยู่ เปรอร์เซ็นต์ นี่นะ...เค้าเรียก คนเราคิดอะไร มากก็แบบนี้...ผิดหวังได้ นึกว่าจะไม่มีอะไรมา ปิดกันเราเพราะว่าในหลวงท่านมอบให้เป็น สถาปนิก สมเด็จพระเทพฯเป็นประธานการ จัดสร้าง แต่เสร็จแล้วมันไม่ได้สร้างก็ภูมิใจไม่ ได้อีกนั่นแหละ”

ตั้งใจมากขนาดไหนครับ

“ตั้งใจมาก...เขียนแบบถึง ๕ ปี ประมาณพัน กว่าแผ่น ต้องเขียนทุกจุด อะไรทุกอันที่อยู่ใน นั้นต้องเท่าจริงหมด อาจารย์จำลองทุกจุดนะ ก่อนที่จะเขียนรายการ คือเราทำได้จึงจะเขียน รายการ”

แล้วเขียนแบบครบทั้งหมดหรือยังครับ

“ก็เรียกว่ายังเหลือแต่องค์ใหญ่ เพราะเราต้อง ดีไซน์ตกแต่งก่อนจึงจะขึ้น เพราะเราต้องเอา

โครงสร้างก่อน อาจารย์คิดสายนี้ยาก เพราะ ฉะนั้นอาจารย์จะคิดว่า สายตรงนั้นจะเป็นยัง งัย ตรงนี้จะเป็นอย่างงัย เพราะเราจะไปเขียนให้ เสร็จทั้งหมดเลยไม่ได้ เราต้องลองเอาไปใส่ ในสถาปัตยกรรม คือวิธีการทำงานของศิลปะ เราจะไปเขียนให้เสร็จเลยไม่ได้ เพราะเราต้อง เขียนออกแบบลายที่จะไปใส่ให้ดูว่าเป็นลาย แบบไหนจึงจะขึ้น ๑ ต่อ ๑ แล้วขยายลงไป ไม่ จังเรายังไม่มีอุปกรณ์ในความคิด...แล้วจะไป ขยายกับอะไรถ้าความคิดยังไม่จบ เพราะว่า ของเราก้าวขึ้นไปแล้วมันจบ แล้วทำงานก็ลงตัว มันก็เหมือนกับคุณออกแบบอาคาร ไอ้โน่นก็ มีชายไอ้นี้ก็มียูแล้ว แต่ของอาจารย์ต้องสร้าง ใหม่ แล้วสร้างกระเบื้องมุงหลังคาเนี่ย ขึ้น หนึ่งต้องกระเบื้องไม่เท่ากันอีก กระเบื้องต้อง ออกแบบตามสเกล แล้วต้องความสูง มองดู แล้วมันกลมกลืน ถ้าไปเอาเท่ากันหมดเนี่ย ข้างบนมองแล้วไม่เห็นอะไร เป็นพืดไปหมด ตกลงกระเบื้องเห็นแต่ข้างล่างเชิงชายเท่านั้น นี่คือการออกแบบที่ไม่ถูกสเกล มันต้องสเกล ทั้งอากาศด้วยไม่ใช่สเกลเลขในแบบ สูงเท่านี้ ลายจะต้องโตเท่าไร เมื่อมองดูอันนี้แล้ว หายบ แต่ไปติดแล้วดูละเอียด”

อาจารย์จำเป็นต้องเขียน ๑ ต่อ ๑ ทั้งหมด หรือครับ

“หมด ถ้าไม่หมดแล้วเราคุมไม่ได้ละ”

อาจารย์มีปรัชญาอะไรตรงนี้...ที่จะต้องมา เขียนถึง ๑ ต่อ ๑ ครับ

“อาจารย์ศิลป์บอกว่า...ถ้างานศิลปะไม่เขียน ๑ ต่อ ๑ ...อย่าทำเลย เพราะว่าจะออกมาแล้ว เสียเงินมาก แล้วทุบทิ้งอีก เพราะว่าเราไม่ทำ

อาจารย์ถือว่าสิ่งที่อาจารย์คิดนะ
เป็นเหมือนสิ่งที่ถูกสร้างอยู่ในใจของอาจารย์แล้ว
...คือเป็นคนที่ยรัก แต่ว่าทำด้วยกายตน...ทำเพื่อความรักเค้า
เค้าจะตายไปกับความรักในศาสตร์ศิลป์...

๑ ต่อ ๑ หนึ่งนี้มันบริสุทธิ์ แต่เราไปทำงานใน
สิ่งที่ไม่บริสุทธิ์เค้าเรียกว่าผิดศิลปะ แบบที่ยัง
ไม่บริสุทธิ์ไปสร้างแล้ว อันนี้มีแต่ของเสีย ถ้า
ใช้ไม่ได้ก็ต้องทุบทิ้ง อาคารก็เสียความมั่นคง
เห็นมั้ยว่าเรื่องมันเยอะ ถ้าคนไม่คิดให้ดี”

อาจารย์ครับ คุณงานสำคัญของอาจารย์ในชั้น
ที่เป็นงานระดับชาติก็เป็นงานที่ใหญ่ ๆ ไต่ ๆ
ทั้งนั้น วัดโสธรก็เขียนแบบเป็นพันแผ่น
แต่ละชั้นก็ต้องใช้พลังในการทำงานมาก
อยากทราบว่าอาจารย์มีแรงบันดาลใจใน
การทำงานมาจากไหนครับ

“หมายความว่า...มีแรงบันดาลใจเพราะเรารัก
มัน...ถ้ากำลังเราแข็งแรงมันก็ไม่กลัว แต่คน
เราถึงหมดกำลังแล้วนักวิ่งก็วิ่งไม่ออก เข้าใจ
มั้ย...คนเราเนี่ยมันมีพรหมแดน คือชีวิตคนเนี่ย
จะทำได้แค่ชีวิตตัวที่มีความสามารถอยู่ แต่ถ้า
ร่างกายมันไม่อยู่ในวัยที่จะทำงาน ทำไปก็เสีย
คน แล้วเดี๋ยวนี้คนอยากเห็นเร็วเหมือนอยาก
จะกินเตี้ยวัน แต่ศิลปะเนี่ยบางทีคนที่ทำตายไป
หมดแล้ว คนอนาคตได้เป็นคนชม เค้าเรียก
กินความงาม กินความดี แต่เดี๋ยวนี้มันอยาก
กินในชีวิตของตัวเอง แล้วอย่างนี้นะมันทำไม่
ได้หรอก แล้วใครจะรักจริงมานั่งทำ แล้ว
เราทำคนเดียว แต่เมื่อก่อนนี้เค้าทำกันเป็น
ทีม เค้าเรียกสำนัก แล้วเดี๋ยวนี้มีที่ไหนสัก
สำนักหนึ่ง ของเราเมื่อก่อนกรุงรัตนโกสินทร์
มีสามสำนัก สำนักพระราชวังสงคราม สำนัก
พระยาจินดารังสรรค์ สำนักกรมพระยานริศ
เหมือนกับอาจารย์เนี่ย...ขาดสะบั้นลงแค่
อาจารย์”

อาจารย์ครับ แล้วคณะสถาปัตยกรรมไทย
ศิลปากรที่ก่อตั้งมา สืบทอดสำนักของกรม
พระยานริศได้บ้างมั๊ยครับ

“คือเราต้องเรียนปรัชญาแม่บทของสำนัก...
แล้วเราจะไปสืบสำนักได้ยังไงเมื่อเราไม่รู้
ปรัชญาการสืบทอดของสำนักว่าจะต้องปฏิบัติ
ตนอย่างไร...มันต้องรู้ก่อน ต้องไปศึกษาสำนัก
ก่อน เราไม่ศึกษาสำนักเค้า เราจะไปหาสำนัก
เค้าได้ยังไงล่ะ”

“นี่ก็เหมือนอาจารย์เรียนมา อาจารย์เองก็คง
ไม่มีอะไรอีกแล้ว อาจารย์หมายถึงว่าอาจารย์
ยังทำอยู่นะ...ทำความคิดของอาจารย์ อาจารย์
ก็ยังคงอยู่ อาจารย์ถือว่าสิ่งที่อาจารย์คิดนะ
เป็นเหมือนสิ่งที่ถูกสร้างอยู่ในใจของอาจารย์
แล้ว เพราะของอาจารย์สร้างก่อนใครสร้างอีก
ของอาจารย์ก็ยังเป็นใหม่ในแผ่นดิน ซึ่งอันนี้
ต้องเรียนปรัชญาสถาปัตยกรรม อาจารย์ไป
ทำพระธาตุพนม อาจารย์ออกแบบต่อครุธาตุ
พนม สูงไปถึง ๕ แบบ ต่อสถูปอีสานให้ก้าว
หน้าขึ้นไปอีก เพื่ออาจารย์ได้รู้ว่าต่อครุอีสาน
ได้ คือถิ่นใดอาจารย์ไปทำ อาจารย์จะต่อครุ
ไม่เคยทำลายเค้า คือให้ความคิดเค้าเจริญขึ้น
ไม่ใช่เอากรุงเทพไปสร้างให้เค้า ทำให้วัฒนธรรม
เสื่อมเสีย อาจารย์คิดอย่างนั้นนะ เพราะ
ฉะนั้นอาจารย์ไปซ่อมธาตุพนมในอดีตแล้ว
อาจารย์ต้องสร้างสถูปให้กับอีสาน ต่อครุ
อีสานไปอีก นี่อาจารย์ยังคิดได้แค่สามแบบนะ
ภาพเดี๋ยวนี้อาจารย์ยังเก็บไว้อยู่”

“ต่อไปบ้านอาจารย์คงจะเป็นศูนย์เหมือนกับ
ศิลปินที่ออกทีวีนะ...คือเป็นคนที่ยรักแต่ทำ
ด้วยกายตน...ทำเพื่อความรักเค้า เค้าจะตาย

ไปกับความรักในศาสตร์ศิลป์...แต่อาจารย์
ก็ทำ เงินอาจารย์ไม่มีล่ะ พอได้เงินก็ซื้อ
กระดาษ ต่อซ่อมจนหาที่ตั้งไม่ได้”

อาจารย์ตั้งใจจะรวบรวมทำเป็นพิพิธภัณฑ์
หรือคะ

“ไม่ใช่ มันมีโดยอัตโนมัติ คำว่าพิพิธภัณฑ์ไม่
ได้เกิดโดยเราตั้งใจจะสร้าง เข้าใจมั๊ย...คำว่า
พิพิธภัณฑ์นะเป็นที่เก็บของมนุษยชาติ ไม่ใช่
เราจะมาสร้างพิพิธภัณฑ์โดยศิลปะของเราเอง
ทั้งหมด มันทำไม่ได้ สมมติอาจารย์บอกว่า
เขียนแบบ ๕ ปีต่อหลัง เหมือนวัดโสธรนะ
แล้วถามว่าเอา ๕ ปี คุณงานของอาจารย์ให้
ครบชีวิตได้ก็อัน นี่เห็นไหม ถ้าอาจารย์นั่งคิด
อย่างนี้แล้วเขียนคนเดียวอย่างนี้นะตาย แล้ว
ได้ก็ขึ้น แต่ถ้าเราทำโดยไม่รู้ตัวเนี่ย...ได้มาก
กว่าสิ่งที่เราประสงค์ พอเราประสงค์ มันหมด
ใจแล้ว แต่ของเราทำไปโดยที่ เอ๊ะ...วันนี้
อยากเขียนนะ มันเป็นไปโดยอัตโนมัติ เราไม่
ต้องใช้พลังงานเหมือนกับเราตั้งใจ แล้วสิ่งที่
เกิด...มันเกิดเอง ไม่ใช่คิดว่าจะทำพิพิธภัณฑ์
เหมือนศิลปินที่เค้าออกทีวีนะ มันเกิดขึ้นเอง
โดยไม่ได้ตั้งใจ พอเห็นแล้วมันเกินมนุษย์ที่จะ
นั่งทำอย่างนั้นได้”

อาจารย์คะ สิ่งสุดท้ายที่อาจารย์อยากจะทำ
แต่ยังไม่ได้ทำในตอนนี้มีอะไรบ้างคะ

“ก็หมายความว่า...อาจารย์ไม่มีโอกาสสร้าง
งานที่เป็นของจริงที่ให้คนดูได้ แต่อาจารย์
สร้างงานให้จิตของอาจารย์ดูได้ ให้ตัวอาจารย์
ดูได้ แต่ประชาชนคงไม่ได้ดู เพราะอะไร
เพราะว่าของเราไม่ได้ออกไปสู่ที่ใครยอมรับ
เพราะเราไม่ได้สร้าง แล้วเงินสร้างก็ไม่มี แล้ว

พระพรหมบอก...เธอเกิดเข้าไปแล้ว
 คำเล็กกันหมดแล้วมาเรียน...เกิดเข้าไป
 เธอเรียนไปก็ไม่ได้อะไรหรอก
 นอกจากความทุกข์...

ไปบอกให้ไปสร้างก็ไม่เอาทั้งนั้น คำทำมาหากินของคำ พระเจ้าแผ่นดินท่านก็ไม่เอาแล้ว เพราะท่านบอกว่าท่านเป็นประชาชนแล้ว”

“สมเด็จพระพรหมพระยานริศท่านบอกว่า...ลัทธิกษัตริย์เหมือนกับลัทธิศิลปะ วงศ์ของท่านสิ้นแล้ว คำบอกว่าชาติพระเจ้าแผ่นดินเหมือนกับลัทธิศิลปะ...นี่สมเด็จพระพรหมหัวหน้าที่มองนี้ประกาศแล้ว...ไม่มีในอนาคต”

ยุบวงหรือคะอาจารย์

“ไม่ใช่ยุบวง...มันตายทั้งวงแหละ เพราะว่าไม่มีที่ให้ทำ มีความคิดก็ไม่มีที่ทำ แล้วใครก็ไม่ให้ทำ ศูนย์วัฒนธรรมอะไรนะแทนที่จะช่วยให้งานเราสำเร็จ แล้วตั้งขึ้นมาทำไม...ศิลปินแห่งชาติ ฉันทำให้กับประเทศ แล้วตั้งขึ้นมาทำไมให้เสียเงินแล้วไม่เห็นช่วยเหลืออะไร จนเดี๋ยวนี้ไปตั้งพวกธุรกิจแล้ว แล้วอยากรู้ว่าตั้งขึ้นมาทำไม...เพราะเราทุกข์ยากมากที่เราเรียนมาด้วยความเพียร เราเหมือนกับคนขาดทุนทั้งชีวิต”

อาจารย์พูดเหมือนกับว่าทั้งชีวิตอาจารย์นี้...

“เหมือนขาดทุน แล้วคำช่วยอะไรละ เนี่ยเป็นคนขาดทุนทั้งชีวิต ก็เหมือนสมเด็จพระพรหมว่า...แต่อาจารย์พระพรหมนะว่าอาจารย์แล้วตอนที่ไปขอเป็นศิษย์ นี่คนยังไม่รู้ว่าพระพรหมว่าอะไร อาจารย์ตอนที่ไปขอเป็นศิษย์ นี่ฟังซะวันนี้เลย...อาจารย์...ผมขอเป็นศิษย์อาจารย์ด้วย...ขอชักคน อยากเรียนกับอาจารย์...วิชาอาจารย์ พระพรหมบอก...เธอเกิดเข้าไปแล้ว ตวาดเลย...คำเล็กกันหมดแล้วมาเรียน...เกิดเข้าไป อาจารย์ก็เลยสะอึก ตกใจด้วยนะ อาจารย์พระพรหม

พูดเนี่ย มาเรียนเมื่อคำเล็กแล้ว...เกิดเข้าไป นี่คือคำที่ท่านว่าอาจารย์ เลยตอบว่า อาจารย์...ถึงยังใจผมซักคนนะ...เธอเรียนไปก็ไม่ได้อะไรหรอก นอกจากความทุกข์... นี่ศาสตร์แรง เสร็จแล้วจริงๆอย่างที่ท่านว่าทุกอย่างนี้ที่เล่าให้ฟัง...เป็นความทุกข์ทุกอย่าง เมื่อเรารู้แล้วได้แต่ความทุกข์ ความสุขไม่มี เพราะอะไร เราเห็นคำซ่อมอะไร ของดีก็เสียหายหมดหมดกำลังใจ ซ่อมพระราชวัง ซ่อมโบราณสถาน นี่เราทำไปทำไมนะ ทำให้คำรื้อทิ้ง แต่คนทำแทบตาย นี่เห็นมัย...ตรงกับอาจารย์พระพรหมว่า ได้...เธอได้แต่ความทุกข์ พอรู้เห็นเขาทำอะไรก็ทุกข์ เห็นเขาทำลายของดีก็ทุกข์แล้ว นี่คือสิ่งที่ได้รับ แล้วอาจารย์ได้อะไรจากการเรียนศิลปะนอกจากความทุกข์อย่างอาจารย์พระพรหมว่านี่จริงเลยนะที่เล่า”

“สมเด็จพระพรหม ยังบ่นก่อนอาจารย์พระพรหมบ่นนะว่าลัทธิกษัตริย์ เหมือนกับพอเปลี่ยนแปลงการปกครอง ท่านเปล่งวาจาว่า...ลัทธิกษัตริย์เหมือนกับลัทธิศิลปะ... อาจารย์พอมองอาจารย์พระพรหมก็เหมือนกัน คือคนที่เคียดแค้นอยู่ในใจมาระบายพูดเนี่ย...คือคนที่คำทุกข์อยู่ เหมือนกับเรามาจี๊จุ๊ด อาจารย์เหมือนกับมาจี๊จุ๊ดพระพรหม ซึ่งแกช้าอยู่มา แล้ว แกช้าอย่างหนักแล้วนะ อาจารย์ศิลป์ก็ช้าอย่างหนัก ที่อาจารย์บอกแจะร้องไห้เพราะเขาไม่เข้าใจศิลปะ เขาเอาตามอารมณ์เขา รัฐบาลจะให้ท่านปั้นในเดือนเดียวเสร็จ ท่านชกดิน อาจารย์ก็เห็นว่าอาจารย์ศิลป์ทุกข์ ไปช่วยยกดินบ้าง เอาน้ำมาให้กินบ้าง นี่คือการเข้าใจครู คือศาสตร์ศิลป์มันจะเกิด ท่านจะกลับอิตาลีไม่อยู่แล้ว จอมพล ป. เลยให้เงินเดือน

เพิ่มสองเท่า แล้วให้เปลี่ยนสัญชาติเสีย ไม่ให้กลับอิตาลี แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นไทย นี่จอมพล ป.นะ ที่ทำอาจารย์ศิลป์ติดอยู่จนตาย แล้วเสร็จแล้วบังคับให้โอนสัญชาติ เลยท่านต้องติดอยู่เมืองไทย กลับก็ไม่ได้เพราะเปลี่ยนเป็นสัญชาติไทยไปแล้ว กลับอิตาลีก็ไม่ได้ ลูกต้องมาเยี่ยม...คิดถึงพ่อที่จากแม่จากลูกไป เนี่ยมาเมืองไทยแล้วไม่ได้กลับเลย แล้วอาจารย์ก็ไม่ได้กินข้าวตลาด กินปิ่นโตเพราะไม่มีเงิน...ลูกศิษย์เอาหมอด ไม่เคยออกไปกินอะไรจนร่างกายกระเพาะเสื่อม ท่านไม่เคยออกไปกินไหน ไม่มีเงินจะกิน เห็นลูกศิษย์...เธอทำไมไม่ทำ...กระดากไม่มี...เอาไป ให้อันนี้เครื่องมือ...เอาไปตกลงลูกศิษย์มากๆได้อาจารย์จนเกลี้ยง นี่คือการเป็นอยู่ที่น่าสงสารของครูทุกคนในอดีต...ไม่ได้ทำเพื่อตนเองซักคนหนึ่ง”

ก็โหมงแล้วละ...เดี๋ยวอาจารย์ต้องไปข้ามเรือนัดหมอดตรวจที่ศิริราช...ไปรับลูกด้วย เอ้า...โชคดี ๆ ทุกคน

พวกเราจึงต้องจบบทสนทนาลงอย่างเร่งรีบ พลันเหลือบมองดูเวลาที่ผ่านไปอย่างรวดเร็ว ยังคงมีคำถามติดค้างอยู่ในใจอีกมากมายที่อยากจะพูดคุยกับอาจารย์ให้มากกว่านี้

ทว่าสิ่งหนึ่งที่สัมผัสได้จากมุมมองและความคิดของอาจารย์อันเป็นเสมือนบทสนทนาที่ไม่รู้จบระหว่างพวกเรา ก็คือ ไม่ว่ากระแสสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม แต่อย่างน้อยยังมีคนอีกคนหนึ่งดำเนินชีวิตด้วยความมุ่งมั่นและอุทิศตนให้กับความรักในศิลปะ...ด้วยหัวใจ